

Schriftelijke inbreng voor het rondetafelgesprek van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer over de kabinetsreactie op het AIV-rapport: 'Kernwapens in een nieuwe geopolitieke werkelijkheid' (d.d. 26-06-2019)

Dr. Niels van Willigen, Universitair Hoofddocent Internationale Betrekkingen, Instituut voor Politieke Wetenschap, Universiteit Leiden

Het kabinet heeft een gebalanceerde reactie gegeven op het AIV-rapport 'Kernwapens in een nieuwe geopolitieke werkelijkheid'. Enerzijds wordt de noodzaak van nucleaire ontwapening erkent, anderzijds wordt er rekening gehouden met de geopolitieke werkelijkheid die wordt gekenmerkt door toenemende spanningen; niet in de laatste plaats tussen nucleaire mogelijkheden.

Het kabinet laat terecht zien dat Nederland zeer actief is op het gebied van nucleaire non-prolifratie. Dat blijkt ook uit een recent door de Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) gepubliceerde doorlichting van het Nederlandse wapenexport- en wapenbeheersingsbeleid. Dat rapport omvat ook andere thema's (zoals andere massavernietigingswapens en conventionele wapens), maar het betreffende hoofdstuk over nucleaire wapens laat ook hier zien dat Nederlands zeer actief is.¹

Nederland is vooral actief in multilaterale fora, waar het meestal een rol van bruggenbouwer of aanjager inneemt. Dat moet de regering ook vooral blijven doen. Nederland heeft een unieke diplomatieke positie verworven op het nucleaire dossier. Enerzijds gaat Nederland verder in het steunen van nucleaire ontwapeningsinitiatieven dan veel andere NAVO-landen. De steun voor het proces dat leidde tot het alomvattende verbod op kernwapens in juli 2017 (*Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons*) is daar een mooie illustratie van. Deze proactieve houding ten aanzien van ontwapening levert Nederland veel politiek kapitaal op bij landen en non-gouvernementele organisaties die streven naar een algehele nucleaire *global zero*.

Anderzijds heeft Nederland als NAVO-lid een nucleaire afschrikkingstaak. Dat is één van de redenen waarom Nederland uiteindelijk geen partij is geworden bij het kernwapenverbodsverdrag. Deze stellingname heeft de geloofwaardigheid van Nederland als NAVO-partner versterkt. Bondgenoten zien dat Nederland zijn ontwapeningsambities niet ten koste laat gaan van verplichtingen jegens het bondgenootschap.

Het kabinet zou deze middenpositie ten volle moeten benutten. Niet in de laatste plaats, omdat het zich in het regeerakkoord heeft gecommitteerd aan nucleaire ontwapening. Daarbij zou de regering zoveel mogelijk een aanjagende rol moeten spelen. Vooral ook binnen de NAVO. Waar het niet mogelijk is die aanjagende rol te spelen, zou ze als bruggenbouwer moeten optreden.

Het is belangrijk om realistisch te blijven en de beperkte middelen zo slim mogelijk in te zetten. De geopolitieke spanningen en het steeds meer onder druk staande nucleaire non-proliferatieregime maken de kans nog groter dat algehele nucleaire ontwapening een verre stip op de horizon zal blijven. Het blijven inzetten op grote multilaterale algehele ontwapeningsinitiatieven (zoals het kernwapenverbodsverdrag) is belangrijk om een sterke norm tegen het bezit van kernwapens te creëren, maar heeft tegelijk het risico weinig concrete vooruitgang te bieden.

Vooruitgang in multilaterale fora kan wel geboekt worden op deelonderwerpen, zoals bijvoorbeeld het *Non Proliferation and Disarmament Initiative* (NPD1). Ook is het belangrijk te

¹ Voor de volledigheid: de auteur was als externe referent betrokken bij deze IOB-evaluatie.

blijven proberen om het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) als hoeksteen van het nucleaire non-proliferatieregime te versterken. Het is belangrijk dat er tijdens de toetsingsconferentie in 2020 een slotverklaring komt.

Verder zal vooruitgang vooral moeten komen van de nucleaire machten zelf. Het waren de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie die aan het einde van de Koude Oorlog de grootste stappen hebben gezet op het gebied van nucleaire ontwapening. Ook in de 21^e eeuw zullen het de nucleaire machten zelf zijn die significante ontwapening moeten realiseren. De kans dat dat gebeurt via multilaterale onderhandelingen is kleiner dan dat dat op bilaterale basis gebeurt (zoals destijds ook het geval was tussen de VS en SU).²

² Zie bijlage voor een verdere uitwerking van dat argument: Pellikaan, H. and Niels van Willigen (2018), Bilateralism and nuclear security. In: Rajapogalan R.P., Wagemaker A. (red.) *Global Nuclear Security: Moving Beyond the NSS*. New Delhi: Observer Research Foundation. 20-30. Available at: https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2018/07/GP-ORF_Nuclear-Security.pdf